

N egura ko hazkurria

Udaberria atean egongo da zuk hau irakurtzerako, eta San Jose loreekin batera hasiko ziren liburu berriak ere ernamuintzen, hostoak eta orriak ugaltzen. Ni, berriz, San Sebastian egunean hasi naiz oharrok idazten, urtarrilaren 20an. Hartzak hibernaziorako bezala, liburu-mordo bat dut bilduta nire kobazuloan, inurri langile baten moduan bizkarra oker-oker eginda Durangotik ekarriak. Zaharrak berri izan daiteke zuentzat baina, komentatuko dizuet nire neguko irakurraldiotan zein izan ditudan mokadurik goxoenak.

Poeta bizien kluba

Aspaldiko partez, poesia izan dut pozbiderik handiena. Urtean zehar oso gutxi argitaratu da, eta bazirudien poesia idatzia desagertze bidean zihoala, errezitaldien eta bestelako ikus-entzunaldien mesedetan. Baina ez. Sei poema liburu ekarri nituen Durangotik, eta seiek eman didate zer pentsatua.

Joan Mari Irigoienek *Hautsa eta maitemina* kaleratu du, heriotza, denbora, amodioa eta halako gai esentzialei buruzko poema labur, gogoeta kontzentratu, ia tximistaren gisakoak; badira hitz neurtuzkoak ere, perfekzio formal harrigarriekin.

Iñigo Aranbarrik *Harrien lauhazka* eskaini digu, aurreko poema-bildumatik bederatzi urte iragan ostean; ahalmen txundigarriak dituen poeta da Aranbarri: erritmo sendoa, adierazbide bortitza, lexiko zabal bezain zehatza, erreferentzien ugaritasuna, irudi berrietarako gaitasuna... Irakurleari lana eskatu ez ezik exijitu ere egiten dio, azaleko kriptikotasuna urratu eta sujerentzia esanguratsu eta paradoxen eremura jauzi egiteko.

Jose Luis Padron idazle berria da eta ez da. Esan nahi baita, sari asko irabazi eta argitalpen instituzional mordoxka izan dituela gaur arte, baina orain ezagutu duela lehenengo edizio komertzial normala, *Txori erratuen bilera* liburuarekin. Sintzeritatea aitortuko nioke bertute nagusitzat, tonu oro har samur eta batzuetan zorrotz batean gauzak esan nahia, poema on batzuen ondoan topiko samarrak ere dexente diren arren.

Xabier Izaga gasteiztarra dugu, zalantzarik gabe, egile guztiz berria, gazte-gaztea ez bada ere: 38 urte ditu, horietako asko (17 pasa) espetxean emanak. *Bart irakurtzeko gaur izkiriatura* poema-bilduma ere Herrera eta Puerto bezalako borroka-leku mitikoetan idatzia da gehienbat (ea behingoz iragan mitikora igarotzen diren, hainbat lagun-en oinazetoki izateari utzita). Ez dakit «esperientziaren poesia» izeneko kategorian sartzen ahal den, baina egilearen esperientziak badu, izan, errainu zuzena bere poesian. Alabaina, salaketazkoa ez baina ironikoa da kartzela aipatzen duenean erabilitako mintzamoldea; aipagarriak dira maitasunezko poemak ere, doinu samur, hunkigarri batean eginak.

Zaharraren mapak, gaztearen haizeak

Sei poema-liburu zirela esan dut, eta lau aipatu. Beste biak xeheago komentatu nahiko nituzke, hainbeste izan baitira burura ekarri dizkidaten gogaiak, sentipenak, iradokizunak... Rikardo Arregi Diaz de Herediaren *Kartografia* da bata; Igor Estankonaren *Anemometroa* bestea. Zaharra eta gaztea berbak erabili ditut izenburu honetan; gaztea da izan ere Estankona (21 urte), baina ez oso adintsua Arregi (40); hala ere, liburu guztiak irakurriak eta ikusi beharrekoak ikusiak dituenaren jakituria-doinuz mintzo da bere liburuan, eta horregatik hartu dut «zaharra» izendatzeko lizentzia.

Erritmo lasaia, estilo barea eta jarrera amultsua azaltzen dituen poesikera da *Kartografia*-koa, eta azpian grina taupaka, bezatuta bada ere beti atezuan; bikoiztasun mo-

duko bat sumatzen da: batetik sentsualtasun gozo bat, eta bestetik hedonismoaren arrosak eta arantzak dastatu dituenaren estoizismoa, zalantzan. Bidaiaren presentzia titulutik bertatik antzeman daiteke, baina garrantzikoena ez da geografia fisikoen deskribapena: hori baino nabarmenagoa da giza geografia, egunerokotasun eta errealitate puskak jasotzen baititu han-hemen, ez tratatu bat egiteko baizik eta polaroid batekin harrapatu eta irudiak txintxetaz josita bezala erakusteko.

Poesia narratibo eta erreflexiboa egin du batera Arregik, tarteka irakurleari keinu ironikoak ere eginez, nostalgia jolastuz, gaztetasunari betiko adio esan balio bezala. Musikari eskainitako atalari iritzi diot besteak baino ahulxeagoa, erritmo-joko dialogiko politak izan arren, baina oro har liburu zoragarria iruditu zait, epikaren osteko garai honetarako ezin aproposagoa, batailaren ondoko goiztiriko sosegua ekarriko baligu bezala.

Estankonak baditu hainbat gauza Arregirekin bat, hala nola, musikaren erreferentziak, mundu klasikoaren zaletasuna, sentsualtasuna, egunerokotasuna, inteligentzia, epika gainditzea (ez epika ukatzea)... Konparazioak beti daude lekuz kanpo, ordea, eta aipa dezadan zergatik iruditu zaidan hain nabarmena *Anemometroa*.

Adimen argi bat da poema hauen gidari. Sentimenduez dihardu, baina sentimental jarri gabe. Baditu, zati batzuetan, maitasunaren inguruko gogoeta eta jolasak, erromantizismo-ukitu bat azaltzera ere ausartzen da, baina inoiz melenga izan gabe. Distantziak ezartze hori da Estankonaren poetikaren ezaugarri berezietakoa; gogoeta politikoak ere egiten ditu baina koiunturalismotik ihes eginez, urruntasuna erabiliz sakontasunerako bidetzat; era berean, idazketa bera gaitzat hartzen duenean halako sinetsgaiztasun bat sumatzen zaio, literatura benetan ezagutu eta maite duenak bakarrik ahal dezakeen moduan («gaur egungo stakhanovismo literarioaren aurka nagoela. / Oraindik bihozkadetan eta sinestesian sinesten dut»).

Estilo hausnartzaile eta sentibera hori ez da liburu honen alderdietako bat baino. Hori bezain inportantea edo inportanteagoa da poemotan unearen eta elemen-

tuen atzemate bat, natura osoaren jabetze teluriko bat, bizitzaren eta errealitate inperfektuaren afirmazioa, baita bizi-poza ere, poesia ona egitean hain zaila den sentipena... Irudi originalak sortzeko eta gauza txikiei erreparatzeko gaitasunaren bidez gauzatzen da aurreko guztia («Nik maite ditut hostoen nerbioak eta gauza errugabeenak / eta sukarraren dezimak»). Akatsen bat bilatzekotan, poemei biribiltasuna falta zaiela esango nuke, egileak ez duela asmatu egitura egoki bat ematen.

Ondorio gisa, Estankona iruditu zait azken urteotan plazaratu diren poeta guztien artean pertsonalena, ahots propio eta azkar baten jabea, ez inondik ere «gazteen saldoko bat», kritikari despistaturen batek hor nonbait esan duen legez. Nik behintzat asko espero dut Arratiko idazle honengandik.

Beste ondorio bat, orokorragoa oraingoan: askoz poesia bitalagoa egiten da gaur egun, batekoz beste, orain dela urte batzuetako poesia abstraktu haren aldean. Joera hori ez da sortu berria, badira urte batzuk nabarmentzen dela, nahiz ez dudan esku artean neure intuizioaz haragoko datu askorik. Dena dela, esanda geratzen da.

Bidaien kontaktak, kontaketen bidaiia...

Gero eta merkeagoa omen da bidaiatzea. Abenturaren demokratizazioa omen da hori bidaiazaleen eta saltzaileen ustez; bidaiaren tribializazioa, azken abenturazale aristokratikoen ustetan. Txoko ezkutuak aurkitu nahi dituenak gero eta zailago du, eta dozena bat mendebaldarrek zapaldu ostean birjinal eta jator izateari uzten dio edozein bazterrek. Bidaiaren gorabeherak kontatzea izan daiteke modu bakarrenetakoa esperientzia horri kutsu erromantiko apur bat emateko, turista alternatiboen saldoan erori ez garela sinesteko. Beharbada horregatik ugalduta dira hurrenbeste bidaien inguruko argitalpenak: lagunentzako diapositiba-saioak nahikoa ez eta erreportaiak, aldizkariak, kronikak, egunerokoak... Geure kobazulotik gehiegi urruntzen ez garenoi ere parte hartu beste erremediorik ez

zaigu gelditzen, eta ni ere literatura-mota honen ohiko kontsumitzaile bihurturik nago. Bidaiatzeko modu merkea da eta, zalantzarik gabe, kulturen ekosistemari kalte gutxien egiten diona.

Gure artean, Jon Arretxe dugu bidai liburuen egilerik emankorrena, eta 1998an ere ez du hutsik egin munduko bazterrak erakusteko ahalegin horretan. *Oroituz* izeneko nobela bat du bere azkena, eta funtsean gizon batek bere burua aurkitzeko egindako bilaketa kontatzen du, India eta Nepalen zehar, monje budista eta guru hinduisten artean, turismo mistiko bete-betean. Dena dela, aski ezaguna da honezkero Jon Arretxe eta ez du publizitate gehiagoren beharrik. Propaganda egin nahi diet ordea hain ezagun ez diren neska biri: Amaia Elosegik eta Esther Mugerzta dute izena, eta *Txirringaren aienean* izeneko bidai liburua idatzi dute. Liburu bat egitea ez da inola ere lan erraza, probatu duenak jakingo duenez, baina askoz gaitzagoa iruditu zait niri liburuaren oinarrian dagoen bidaldia burutzea: izan ere, Amaia Elosegik eta Esther Mugerzak Asia osoa alderik alde gurutzatu baitute bizikletaz bi urteko bidaietan. Turkian hasi eta Birmaniaraino, tartean Iran, Pakistan, India, Nepal eta Txina zeharkatuz, estatu-izenak bakarrik aipatzearen, bidean zehar ezagutu eta ikusi dituzten herri eta kulturak askoz ugariagoak baitira. Liburu mamitsua da, 350 orritik gorakoa, baina benetako atseginez irakurtzen dena. Interesa batzuetan erori egiten da, txango batean nekaldiak sortzen diren bezala, baina orrialde batzuk bikainak dira. Hortaz, etxetik atera gabe bazterrak ezagutu nahi dituzuenok, hemen duzue ahaztu ezinezko liburua, Estherrek eta Amaiak bere ibilalditik bueltan ekarria, edozein *souvenir* baino gogoangarriagoa.

Hau ere Asian, baina batetik bestera gehiegi mugitu gabe: *Palestina zauritua* idatzi du Imanol Muruak, palestinarren tragedia historikoaren eta egungo ezin bizi mingotsaren kronika lazgarri bezain hunkigarria. Ipar Irlandako liburuan erakutsitako talentua eta begi zorrotza ezagun ditu hemen ere, baina orduko *guinness*-aren alaitasunaren orde z basamortuko hondarraren garratza izango da ahoan geratuko zaigun gustua.

Bidai kronikak bai baina abentura hutsezko fikzioak ez daude gaur oso modan, literatura zaharkituztat joko bagenu bezala edo. Eta, hala ere, abenturazko kontaketa on bat beti da plazer-iturri, altxor-uharte guztiak bezala gure bihotzaren altxorra betetzera doana. Abentura klasiko horietako bat idatzi du Joanes Urkixok: *Thule*, XIV. mende amaieran kokaturiko istorioa, non marinel bizkaitar eta merkatari veneziar batzuk Ipar Atlantikoan zehar abiatzen diren lurralde berrien bila...

Abenturazko klasikoen erreferentzia uneoro izan du buruan Anjel Lertxundik *Lehorreko koaderno*a idaztean. Gazte-literaturako bilduma batean atera da, Urkixorena bezala, baina ez dakit gazteei, oro har, asko gustatuko zaien (orain urte batzuetako *Lurrak berdinuko nau* eder hura bezala). Dakidana da, literaturazalearentzat egiazko kutixia dela liburu hau; abenturen kontaketa kontaketen abentura bihurtzen du, ariketa abil eta original batean, sorkuntza-prozesuari buruzko koaderno zoragarri bat lortuz emaitza gisa.

Zakuan geratzen direnak

Asko geratu zaizkit komentatzeko: itzulpenak, haur eta gazte literaturako liburuak (tartean Atxagaren berriak), helduentzako eleberriak (Aristiren *Urregilearen orduak*, Elexpururen *Krabelina beltza*, Urretabizkaiaren *Koaderno gorria*, Egañaren *Pausoa noiz luzatu*), saiakerak (Jon Alonsoren *Camembert helburu*, Luis Fernandez *Etxepare porno*, Garzia eta Sarasuaren arteko elkarriketa-liburua, Ana Irigoien *Frida Kahlo* biografia...), edo egile askoren arteko ipuin-bildumak (bat erotikoa, bestea ekologikoa, hirugarren bat izua eta zinema elkartzen dituen, *Egunkaria*-ren urterokoa...). Ea hurrengorako toki pixka bat geratzen zaidan. ¶